

NIKOLAI KARAMZIN (1766—1826), vene kirjanik, kirjanduskriitik ja ajaloolane. Karamzini «Vene riigi ajalugu» oli Puškinile olulisimaks lähtematerjaliks «Boriss Godunovi» kirjutamisel.
A. Puškini visand

BORISS GODUNOVI ELUKÄIGUST NIKOLAI KARAMZINI JÄRGI:

Ta põlvnes tatari päritoluga bojaariperekonnast, oli opritšnina aktiivne tegelane. Nõrga tervise ja iseloomuga Fjodor Ivanovitši tsaariks saades aastal 1584 läks tegelik võim riigis Borissi kätte, kes maast madalast oli õukonnaga väga tihedalt seotud.

Kui tsarevitš Dimitri hukkus, saatis kohalik vojevood kohe tsaarile ettekande. Borissi käsilased võtsid sõnumitooja mõneks ajaks kinni ja kirjutasid uue aruande, mille kohaselt tsarevitš suri langetõvehoos noa otsa langedes. Selle peale saadeti komisjon, kuhu kuulus ka vanast bojaarisuguvõsast pärit vürst Suiski, asja uurima. Tajudes situatsiooni, koostas Suiski Borissile sobiva seletuse . . .

1598. a., pärast Fjodori surma, oli Boriss Godunov ainus reaalne troonikandidaat. Boriss, seda hästi teades ja endale rahva toetust kindlustada tahtes, lasi end kaua paluda ja koguni mitu korda kroonida.

Oma valitsemist alustas uus tsaar ettevaatlikult. Näiteks vältis ta surmanuhtlust (Fjodori ajal oli ta kättemaksuks ja Uglitši tunnistajate hävitamiseks lasknud tappa mitukümmend tuhat inimest). Ikaldusaastatel jagas Boriss rahvale raha ja vilja näol küllalgi suure osa oma tohutust varandusest . . .

1605. a. aprillis, Vale-Dimitri Moskvale lähenemise ajal, suri Boriss ootamatult. Kell üks päeval istus tsaar veel duumas, võttis vastu välismaiseid külalisi, lõunastas nendega. Akki tõusis ta üles, vere purskudes suust ja kõrvadest. Jõudnud veel poega õnnistada ja bojaaridelt ustavusvande vastu võtta, kaotas Boriss mõistuse ja suri, viimasel eluhetkel tavakohaselt mungaks pühitsetuna.

Godunov armastanud nõidu ja ettekuulutusi. Kui talle ennustati vaid seitse aastat kestvart valitsemisega, olevat Boriss vastanud, et kasvõi seitse päeva, peasi, et saan tsaar olla!

«BORISS GODUNOVIST» LÄBI AEGADE

A. PUŠKIN

ajaloolist tragöödiat «Boriss Godunov» lõpetades:

«Shakespeare'i, Karamzini ja meie vanade kroonikate uurimine andis mulle mõtte valada draamavormi see uusaja kõige dramaatilisemaid epohhe. Laskmata end moest mõjutada, järgisin Shakespeare'i vaba ja hoogsat karakterite kujutamist, tüüptide visandamise vabadust ja lihtsust, Karamzini sündmustiku arendamise selgust; kroonikatest aga püüdsin tabada tolleaja mõtte- ja ütlemisviisi. Rikkalikud allikad! Ei tea, kas oskasin neid kasutada. Igatahes töötasin usinasti ja südametunnistust mööda.»

A. PUŠKIN

sandarmeeria ülemale krahv A. Benckendorffile:

«Sügavaima tänutundega sain kätte Teie Hiilguse kirja, milles antakse mulle teada tema kõrguse kõigearmulisem hinnang minu dramaatilise poemi kohta. Olen nõus, et see kaldub pigem ajaloolise romaani kui tragöödia poole, nagu armuline majesteet suvatses märkida. Kahetsen, et ma ei suuda kord juba kirja pandut enam ümber teha.»

NIKOLAI I

pärast Puškini «Boriss Godunovi» tsenseerimist:

«Mina leian, et härra Puškin saavutaks oma eesmärgi siis, kui ta pärast tarvilikke parandusi muudaks oma komöödia* ajalooliseks romaaniks Walter Scotti laadis.»

V. STASSOV:

«... Seda ei tohiks teatris esitada ebatavalisuse ja tegevuse puuduse pärast, mis vaatajatele alati jätab mulje kui millestki väga igavast ja isegi kummalisest...»

* Puškini «Boriss Godunov» kandis algselt pealkirja: «Komöödia Moskva riigi tõelisest hädast, tsaar Borissist ja Griška Otrepejevist».

V. MEIERHOLD:

«Boriss Godunovi ei maksa vaadata ikoonimaalija silmadega. Puškin ei vaadanud teda mitte niiviisi. Poeti erutasid teised mõtted, teda huvitas võimu küsimus.»

M. MUSSOROSKI:

«Puškin ei kirjutanud draamavormis «Borissi» lava jaoks; Gogol kirjutas «Sorotšintsõ aastalaada» jutustuse vormis — muidugi mitte lava jaoks. Kuid mõlemad gigandid tähistasid oma talendi jõuga lavalise tegevuse kontuurid nii täpselt, et jäi vaid lisada värvid...»

...«Elasin «Borissiga» ja «Borissis» ning minu mällu on «Borissile» elatud aeg jätnud kallid, kustumatud märgid»...

...«Ma mõistan rahvast tohutu isiksusena, keda hingestab ühine mõte»...

...«Minevik olevikus — see on minu ülesanne...»

A. BORODIN

pärast ooperi põhivariandi lõpetamist

M. Mussorgski poolt:

«Küll on «Boriss» nüüd tore. Lihtsalt suurepärane. Olen veendunud, et lavastamise korral saab sellele olema edu.»

ALEKSANDR PUŠKIN (1799—1837), autoportree

A. ORLOVA

kogumikust «Mussorgski tööd ja tegemised»:

«Mussorgski sõbrad isegi tema kõige lähemate kaasvõitlejate hulgast ei suutnud täielikult mõista tema iseloomu, loomingu suurust ja novaatorlust. Mussorgski intellekti alahindamine sai alguse eelkõige «Rühma» juhist: Balakirev ei varjanud kunagi oma vastumeelsust Mussorgski muusika suhtes.»

FOMA PIZZICATO (V. Baskini pseudonüüm)

«Peterburgski Listok» 30. I 1874:

«Helilooja kuulub ilmselt isemoodi koolkonda ja pooldab realistlikku suunda muusikas. Tema ooper hämmastab paljus uudsuse ja originaalsusega, pais-tes sealjuures silma detailide lõpetatuse ja terviku suurejoonelisusega. Kõiges on tunda ebatavalist, suurt annet...»

C. CUI:

«Kui meenutan varasemat «Borissi» ja võrdlen seda praegusega, «parandatuga», on mul vanast tõsiselt kahju. Normaalse, sissesõidetud rööbastel püsi-va teose ümberorkestreerimine on mõeldav, kuid niisuguse erandteose, nagu «Borissi» ümberorkest-reerimist võib vaevalt mõistlikuks pidada, sellest muutus ta ainult värvitumaks».

B. ASSAFJEV

kirjas V. Meierholdile:

«Võitlen meeleheitlikult algupärase «Borissi» eest isegi Glazunovi endaga. Ootan, et mind konservatoo-riumist «koristatakse». Te ei kujutle, kuidas meie muusikaline soo hakkas «Borissi» pärast mässama. Ükski «vasak» muusika ei vihastanud meie silma- kirjateenreid sedavõrd kuivõrd klanimata Mussorgski muusika. Kuid ta suutis enda eest seista!»

N. SOLOVJOV

«Birževõje Vedomosti» 29. I 1874:

«See on kakofoonia viies vaatuses ja seitsmes pil-dis, mis haavab kõrva ja maitset oma läbinisti kro-beda muusikaga. Muusikakunsti tehniline külge (vorm, harmoonia, kontrapunkt) on hr. Mussorgskil otse naeruväärselt nõrk. Kunstilise instinkti puudumine ja tahtmine alati uuemoeline olla annab tulemuseks metsiku ja sündsusetu muusika.»

N. RIMSKI-KORSAKOV

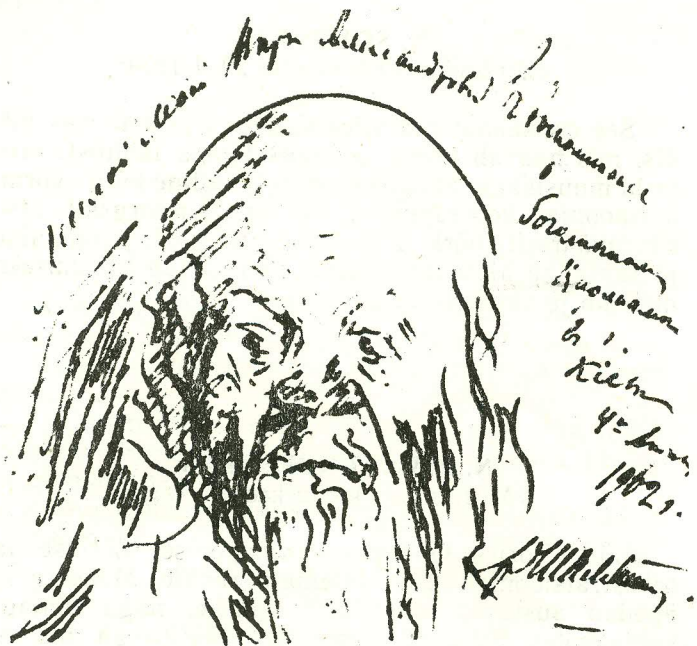
«Minu muusikaelu kroonikas»:

«Jäin «Boriss Godunovi» omapoolse töötluse ja orkestratsiooniga /.../ ütlemata rahule. Mussorgski ägedad austajad mossitasid väheke, nagu midagi kahjatsedes. Kuid «Borissi» uue töötlusega ma ei hävitanud algkujut, ei võõbanud vanu freskosid ala-tiseks üle. Kui kunagi jõutakse selleni, et originaal tundub minu töötlusest parem ja hinnalisem, siis loo-butakse minu variandist ja hakatakse lavastama «Borissi» originaalpartituuri järgi.»

FJODOR ŠALJAPIN, kes paljude maade lavadel kehtas nii Borissi, kui ka Varlaami, aitas oma talendiga palju kaasa Mussorgski ooperi levikule XX sajandi alguses.

Kuidas kellelegi, aga isiklikult minu jaoks on isegi Varlaam, kes on kord juba nii läbi ja läbi realistlik, et tunned isegi «vodka lehka», siiski mitte ainult realistlik, vaid veel midagi enamat, midagi ängistavat ja kohutavat oma muusikalises ääretuses...»

F. Šaljapin raamatus «Mask ja hing»

Nii nägi Šaljapin end Varlaamina

«Mussorgski on muidugi realist, aga tema jõud ei ole selles, et muusika on realistlik, vaid selles, et Mussorgski realism on m u u s i k a selle sõna kõige vapustavamates mõttes. Tema realismi taga on nagu mingi katte varjus terve maailm emotsioone ja sügavusi, mis kuidagi ei mahu realismi.

Lavastusala juhataja — JAAN MIKKEL
Dekoratsiooniala juhataja — ELSA MANDSALU
Kostüümiala juhataja — LEIDA TALLO
Valgustusala juhataja — EVALD RADIK
Grimm ja parukad — MAIMO UUSRAND
Rekvisiidiala juhataja — KARIN LINDMAA
Butaforid — KRISTA AREN, LEILA BURLAKOV,
BERNHARDS OZOLINŠ, MARIANN PLOOMPUU
Pealavameister — HEINO LILLIPUU

Kava koostasid R. Nikkel ja V. Paalma

Hind 30 kop.

Trüükikoda „Ühiselu“, Tallinn, Tell. 251, I, 1982. Tiraaž 3000.